

PRZECIWDZIAŁANIE POWSTAWANIU SZKÓD POWODOWANYCH PRZEZ DUŻE DRAPIEŻNIKI

Autorzy tekstu:

Wojciech Śmietana, Piotr Chmielewski, Stefan Jakimiuk

Konsultacja naukowa:

Wojciech Śmietana

Koordinacja projektu:

Magdalena Rusiłowicz, Stefan Jakimiuk

Skład:

Agencja Wydawnicza EkoPress

601 311 838

Rysunki:

Albina Horbaczewska, Jarosław Spuła

Fundacja WWF Polska

ul. Usypiskowa 11; 02-386 Warszawa

www.wwf.pl

tel. (22) 660 44 33

ISBN: 978-83-60757-92-5

ISBN: 978-83-60757-93-2 (online)

Informacje dotyczące publikacji

Jakakolwiek reprodukcja w części lub całości tego raportu musi zawierać tytuł i podać źródło wydawcy jako właściciela praw autorskich.

Rekomendowany sposób opisu źródła:

Fundacja WWF Polska (2021), *Przeciwdziałanie powstawaniu szkód powodowanych przez duże drapieżniki*, Warszawa, Polska.

© 2021 WWF

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Reprodukcja tej publikacji w celach edukacyjnych i innych niekomercyjnych jest autoryzowana bez uprzedniej zgody pisemnej przez właściciela praw autorskich. Jednak WWF wymaga powiadomienia pisemnego i odpowiedniego uznania. Reprodukacja tej publikacji w celach komercyjnych jest zabroniona bez uprzedniego pisemnego pozwolenia ze strony posiadacza praw autorskich.

WSTĘP

Na obszarach, gdzie duże ssaki drapieżne (wilki, niedźwiedzie i rysie) koegzystują z człowiekiem, nierzadko dochodzi do powstania konfliktu pomiędzy tymi zwierzętami a hodowcami zwierząt gospodarskich. Konflikt ten występuje niezależnie od tego czy w danym momencie drapieżniki te są gatunkami łownymi, czy ściśle chronionymi. Duże drapieżniki podejmują ataki na zwierzęta gospodarskie w celu zdobycia pożywienia. Zwierzęta gospodarskie są łatwiejszym łupem dla drapieżników niż zwierzęta dzikie, gdyż w wyniku udomowienia utraciły swoje pierwotne możliwości unikania drapieżników lub obrony przed nimi. Dodatkowo, w przeciwieństwie do dzikich zwierząt, które przemieszczają się na stosunkowo dużych obszarach, zwierzęta gospodarskie przebywają niemal cały czas w tych samych miejscach, co też ułatwia polowanie drapieżnikom. **W Polsce większość szkód wśród zwierząt gospodarskich powodują wilki. Sporadycznie stwierdza się również szkody wyrządzone przez niedźwiedzie oraz bardzo rzadko przez rysie.** Wilki powodują głównie szkody wśród owiec, kóz, bydła oraz utrzymywanych w warunkach fermowych jeleni i danieli. Natomiast niedźwiedzie wyrządzają szkody głównie w pasiekach, czyli w hodowlach pszczoły miodnej. Często zdarza się, że wilki atakując małe zwierzęta gospodarskie (owce i kozy) nie poprzestają na zabiciu jednej sztuki, lecz uśmiercają ich większą liczbę. Zjadają jednak najczęściej tylko jedną ofiarę. Dzieje się tak, gdyż zabicie jednej owcy lub kozy nie jest dużym wysiłkiem dla wilka, a ogarnięte paniką stado zachęca drapieżniki do kolejnych ataków. Również niedźwiedź potrafi zniszczyć wiele uli i rodzin pszczelich podczas jednej wizyty w pasiece.

Za szkody spowodowane przez duże drapieżniki wypłacane są odszkodowania przez Skarb Państwa. Jednak wypłacanie odszkodowań „leczy” jedynie skutki, a nie przyczynę problemu. Poza tym strata szczególnie wartościowej sztuki nie może być w pełni zrekompensowana. Również eliminacja z danego terenu drapieżników nie rozwiązuje problemu, gdyż na ich miejsce za jakiś czas pojawią się nowe, które prędzej czy później odkryją, że pozostawione bez ochrony zwierzęta hodowlane są łatwo dostępnym źródłem pożywienia. Dlatego zwierzęta te muszą być przed atakami drapieżników w odpowiedni sposób zabezpieczone. Należy jeszcze dodać, że hodowca utrzymujący zwierzęta gospodarskie poza pomieszczeniami inwentarskimi ma obowiązek zapewnić im ochronę przed drapieżnikami, a za szkody spowodowane przez duże drapieżniki w pogłowie zwierząt gospodarskich pozostawionych w okresie od zachodu do wschodu słońca bez bezpośredniej opieki odszkodowanie nie przysługuje.

Jeśli jest to tylko możliwe, zwierzęta gospodarskie należy w nocy, kiedy to duże drapieżniki są najbardziej aktywne, przetrzymywać w zamkniętych budynkach inwentarskich. Jeśli jest to niemożliwe, to należy w inny sposób zapewnić im bezpieczeństwo. I choć nie istnieją takie sposoby zabezpieczenia zwierząt gospodarskich, które całkowicie eliminowałyby możliwość ataku drapieżników, to jednak ryzyko ataku można znacznie ograniczyć.

Do niedawna podstawowym sposobem rozwiązywania problemu szkód powodowanych przez duże drapieżniki było ich tępienie. **Wraz ze wzrostem ogólnej świadomości ekologicznej, stało się jednak jasne, że naszym celem powinno być budowanie takiej przyszłości, w której człowiek będzie żył w harmonii z przyrodą i z jej poszczególnymi elementami. Popularyzacja właściwego zabezpieczania zwierząt hodowlanych przed atakami ze strony dużych drapieżników jest jednym z działań zmierzających właśnie w tym kierunku.** Niniejsza publikacja przeznaczona jest dla hodowców, którzy chcieliby korzystać z pomocy pasterskich psów stróżujących oraz ogrodzeń elektrycznych do ochrony swoich hodowli.

PODSTAWOWE INFORMACJE O BIOLOGII, EKOLOGII I BEHAWIORZE DUŻYCH DRAPIEŻNIKÓW

WILK (*Canis lupus*)

Jeszcze do niedawna powszechnie sądzono, że wilki latem żyją samotnie lub w parach, a na zimę łączą się w watahy w celu zwiększenia „siły napastniczej”. **W rzeczywistości wilki (poza osobnikami migrującymi) żyją w grupach przez cały rok, a watahy nie składają się z przypadkowych osobników, ale są grupami rodzinnymi.** Wilk jest największym przedstawicielem rodziny psowatych, do której należą również szakale, lisy i jenoty. Masa ciała dorosłych wilków żyjących w Polsce wynosi najczęściej od 30 do 45 kg. Samce są zwykle o około 20% cięższe niż samice. Wilk jest protoplastą psa domowego – najwcześniej udomowionego gatunku zwierzęcia. Dlatego nie dziwi fakt, że niektóre psy z wyglądu przypominają wilka.

Jak już wspomniano wilki żyją w grupach rodzinnych. W skład wilczej rodziny wchodzi para rodzicielska oraz jej potomstwo z różnych lat. Wielkość watah w warunkach Polski waha się najczęściej od 4 do 7 osobników, a największe liczą po kilkanaście osobników. W okresie zimowym wataha większość czasu spędza razem. Poszukuje zdobyczy, poluje, odwiedza szczątki wcześniej zabitych ofiar, odpoczywa i śpi. Wilcze rodziny są terytorialne. Oznacza to, że wykorzystywany przez nie obszar znakują i bronią przed innymi wilkami. W Polsce wielkości terytoriów wilczych grup rodzinnych wahają się zwykle od 100 do 400 km². Terytoria sąsiadujących ze sobą watah mogą się nieco (ok. 10%) na siebie nakładać. Terytorium wykorzystywane jest nierównomiernie. Większość czasu wilki spędzają w części centralnej, a leżące na skraju terytorium obszary odwiedzane są co 7-10 dni. W górach, zimą centrum areалу może znajdować się w innym miejscu niż latem, ale nadal w obrębie tego samego terytorium. Wataha, przemierzając swoje terytorium, intensywnie znakuje je moczem. Znaki zapachowe to również odchody i pot, wydzielany przez gruczoły umieszczone na spodniej części łap. Wilki są najbardziej aktywne w nocy. W ciągu jednej wyprawy przemierzają dystans o długości ok. 20 km. Udział w rozrodzie ma zwykle tylko para rodzicielska, a ruja ma miejsce w lutym i na początku marca. W kwietniu ciężarna samica wybiera

⚡
POD
NAPIĘCIEM

SFINANSOWANO
ZE ŚRODKÓW
FUNDACJI
WWF POLSKA

WWF

odpowiednie miejsce na gniazdo. Jest to często samodzielnie wykopana lub odpowiednio powiększona nora lisia lub borsucza, suche miejsce ukryte w bujnej roślinności lub zagłębienie pod wykrotem. Po trwającej 63-65 dni ciąży, zwykle na początku maja, na świat przychodzi około 6 szczeniąt. Przez pierwsze tygodnie matka przez cały czas opiekuje się młodymi i karmi je mlekiem. Opuszcza gniazdo tylko po to, aby zaspokoić pragnienie i zjeść pokarm dostarczony jej przez partnera. Chociaż szczenięta ssą mleko matki do 8 tygodnia życia, to już pod koniec pierwszego miesiąca jedzą mięso. Pokarm dostarczany jest przez wszystkich członków watahy. W lipcu wilki opuszczają gniazdo i przenoszą się do miejsc tymczasowego pobytu. Miejsca te zmieniane są co kilka tygodni. Zwykle 1 lub 2 dorosłe osobniki stale towarzyszą szczeniętom. Jest to czas intensywnych zabaw młodych między sobą oraz z dorosłymi wilkami. W tym czasie doskonałą umiejętność polowania na drobne zwierzęta (głównie małe gryzoni), która jest u nich wrodzona. Zanim nauczą się polować na duże ofiary minie jeszcze sporo czasu. Jesienią młode wilki ważą już około 20 kilogramów i coraz częściej podążają za dorosłymi, pozostając dłużej w pobliżu upolowanej przez watahę dużej zdobyczy. Dowiadują się, gdzie leżą granice terytorium, czyli miejsca, gdzie oprócz śladów zapachowych członków rodziny znajdują się również ślady obcych wilków. W listopadzie młode wilki towarzyszą już niemal przez cały czas osobnikom dorosłym i są na tyle duże, że trudno jest je od nich odróżnić. W okresie zimowym młode wilki uczą się od dorosłych jak skutecznie polować na dzikie zwierzęta kopytne. Młode wilki najczęściej opuszczają swoją grupę rodzinną w drugim roku życia. Jednak niektóre z nich pozostają z rodzicami dłużej i pomagają w wychowaniu młodszego rodzeństwa. Młode wilki, które opuszczą watahę mogą podejmować dalekie, sięgające kilkadziesiąt lub nawet kilkaset kilometrów wędrówki w celu znalezienia wolnego, nie zajętego przez inne wilki terytorium oraz partnera. Najczęściej osiedlają się w dużych kompleksach leśnych, ale zdarza się, że osiedlą się w krajobrazie rolniczym. Wilki to zwierzęta mięsożerne, polujące przede wszystkim na ssaki kopytne. W Polsce drapieżniki te polują

Ryc. 1. Mapa występowania wilka

głównie na jelenie, sarny i dziki, a sporadycznie również na łosie i bardzo rzadko na żubry. Potencjalne zdobycze ścigają na dystansach sięgających od kilkuset metrów do kilku kilometrów. W ten sposób przeprowadzają swoisty test, który wyłania osobniki najsłabsze. Oczywiście drapieżniki te atakują również zwierzęta hodowlane, ale ich udział w diecie wilków żyjących w Polsce jest niewielki – 1-2 % ogółu pożywienia.

Od 1998 r. wilk podlega w Polsce ochronie ścisłej. Gdy był obejmowany ochroną, drapieżnik ten występował praktycznie tylko w Karpatach i w dużych kompleksach leśnych położonych wzdłuż wschodniej granicy państwa. Jego liczebność była wtedy szacowana na około 500 osobników. Aktualnie, dzięki wprowadzonej ochronie, wilki powróciły do większości kompleksów leśnych na terenie całego kraju (ryc. 1), a ich liczebność szacowana jest na około 2000 osobników.

NIEDŹWIEDŹ BRUNATNY (*Ursus arctos*)

Niedźwiedź stał się pierwowzorem dla najukochańszej dziecięcej zabawki – misia, który jest również bohaterem niezliczonych bajek i filmów dla dzieci. Od słabości do miodu wywodzi się nazwa tego drapieżnika, która w języku prasłowiańskim brzmiała *medvědъ* i oznaczała, dosłownie, miodojada, jak byśmy dzisiaj powiedzieli po polsku. Upodobanie do miodu jest jednak, poza wyglądem, jedyną cechą wspólną niedźwiedzia i bajkowych misiów. Z drugiej jednak strony siła niedźwiedzia zawsze wzbudzała nasz respekt, żeby nie rzecz – lęk. I choć niedźwiedź czasami może stanowić śmiertelne zagrożenie dla człowieka, to jakoś łatwiej, niż w przypadku wilka, przychodzi nam akceptować jego obecność.

Niedźwiedź brunatny to nasz największy drapieżnik. Dorosłe samice ważą około 100-150 kg a dorosłe samce około 200-250 kg. Choć znane są też wyjątkowo duże osobniki płci męskiej, które osiągnęły masę 400 kg. Niedźwiedzie prowadzą samotniczy tryb życia, z wyjątkiem samic prowadzących młode. Dojrzałość płciową osiągają w 3-4 roku życia. Ruja u niedźwiedzi przypada zwykle na okres od kwietnia do czerwca (najczęściej w maju), a ciąża trwa 181-251 dni. Porody mają miejsce podczas spoczynku zimowego, w grudniu i styczniu.

Niedźwiedzica rodzi najczęściej od 1 do 3 młodych i opiekuje się nimi przez 1,5 roku. Blisko jednoroczne niedźwiedzie zimą spędzają we wspólnie z matką gawrze. Zwykle niedźwiedzice rodzą co 2 lata. Długość życia niedźwiedzi wynosi do 45 lat, jednak na wolności rzadko osiągają tak sędziwy wiek. Młode samce, które opuszczą matkę, mogą podejmować dalekie wędrówki, sięgające nawet setki kilometrów. Natomiast młode samice wolą osiedlać się w pobliżu swoich matek. Niedźwiedzie nie są terytorialne. Ich arealy osobnicze nakładają się wzajemnie. Wielkość arealów niedźwiedzi w warunkach Polski waha się od 100 do 400 km². Niedźwiedzie są aktywne głównie o zmierzchu i o świcie. Tylko w wyjątkowo odludnych miejscach niedźwiedzie są również aktywne w ciągu dnia. Aktywność niedźwiedzi wykazuje duże sezonowe zmiany, nasila się późnym latem i jesienią. Zimą niedźwiedzie spędzają w gawrach. Najczęściej za gawry służą im wielkie przyziemne dziuple w starych jodłach, jamy wykopane pod wykrotami lub szczeliny skalne. W gęstych młodnikach świerkowych niedźwiedzie budują z połamanych gałęzi gawry naziemne. W czasie snu zimowego temperatura ciała niedźwiedzi spada do ok. 30°C. Sen jest dosyć płytki i stosunkowo często zdarzają się przebudzenia. Spoczynek zimowy trwa najczęściej od grudnia do końca lutego lub początku marca, ale samice z nowonarodzonymi młodymi opuszczają gawrę dopiero w kwietniu. Niedźwiedź brunatny jest gatunkiem wszystkożernym. W diecie niedźwiedzi żyjących w Polsce przeważają składniki roślinne. Spektrum pokarmowe niedźwiedzia jest bardzo szerokie i podlega sezonowym i lokalnym zmianom. Do najważniejszych pokarmów należą orzeszki bukowe i orzechy laskowe, owoce leśne (borówki, maliny, jeżyny), owoce tarniny i jarzębiny, owoce dzikich czereśni, owoce ze dziczytałych drzew owocowych (jabłoni, gruszy, śliwy), młode liście traw, pędy i kłocza oraz pokarm zwierzęcy (osy i ich gniazda, mrówki oraz padłe duże ssaki). Niedźwiedzie potrafią też polować, ale na terenie naszego kraju zdarza się to bardzo rzadko. Często natomiast zjadają padlinę oraz odbierają zdobycz wilkom. Niedźwiedzie czasami zakradają się do pasiek oraz przydomowych sadów. Zdarza się, iż w przypadku niedostatku innego pożywienia atakują zwierzęta gospodarskie, głównie owce i bydło.

Ryc. 2. Mapa występowania niedźwiedzia

Potrzebne do przezimowania zapasy tłuszczu niedźwiedzie gromadzą już od lipca, a większość rezerw tłuszczowych mają zgromadzoną już we wrześniu.

W Polsce niedźwiedź występuje wyłącznie w Karpatach (ryc. 2), a jego liczebność szacowana jest obecnie na ok. 120 osobników, z czego większość bytuje w Bieszczadach. Niedźwiedź brunatny podlega w Polsce ochronie ścisłej. Niedźwiedzie nie mają naturalnych wrogów. Najczęściej giną w wyniku działalności człowieka. Poważnym zagrożeniem dla niedźwiedzi jest ich przyzwyczajenie się do bliskiej obecności ludzi i korzystanie z odpadów pożywienia pozostawianych przez turystów oraz, wyrzucanie w pobliżu zabudowań, odpadków kuchennych. Przyzwyczajone do tego typu pokarmu niedźwiedzie stają się niebezpieczne dla ludzi i może to prowadzić do konieczności ich usunięcia z naturalnego środowiska.

RYŚ EURAZJATYCKI (*Lynx lynx*)

Przez wieki uważano, że ryś czatuje na swoje ofiary na drzewach, a po ich upolowaniu wysysa jedynie krew, pozostawiając resztę ciała ofiary na zmarnowanie. Jednak w rzeczywistości rysie nie czatują na drzewach a swoje ofiary zwykle zjadają w całości.

Rysie żyjące w Polsce ważą od 15 do 32 kg. Drapieżniki te prowadzą samotniczy tryb życia, z wyjątkiem samic wychowujących młode. Areeły osobnicze samców nakładają się na areale samic. Samce zajmują rewiry o powierzchni 200-300 km². Natomiast rewiry samic są nieco mniejsze, zajmują około 100-150 km². Ruja u tego gatunku przypada na luty i marzec. Jest to jedyny okres, gdy samice spotykają się celowo z samcami. Przeważnie milczące rysie wydają w tym okresie charakterystyczne głosy miauczenia i warczenia. Właściwa ruja trwa zaledwie trzy dni, a akt parzenia się zaledwie 2-3 minuty. Zatem życie

„miłosne” tych zwierząt to tylko krótki romans. Cięża u rysi trwa 67-74 dni, a młode najczęściej przychodzą na świat na początku maja. Samice mogą rodzić młode co roku. W jednym miocie najczęściej rodzą 2-3 kocięta. Rysice na gniazda wybierają miejsca bardzo trudno dostępne i dobrze ukryte. Najczęściej są to jamy pod wykrotami, rozpadliny skalne lub przyziemne dziuple starych drzew. Przez pierwsze 2 miesiące życia młodych, rysica poluje w niedużej odległości od gniazda. Zdarza się, że samica przenosi młode do innego miejsca, zwykle znajdującego się w stosunkowo niewielkiej odległości od pierwszego gniazda. Dopiero w lipcu kocięta na stałe opuszczają gniazdo i zaczynają podążać za matką, ale jeszcze nie towarzyszą jej podczas polowań. Najczęściej przebywają w pobliżu upolowanej zdobyczy, podczas gdy matka poszukuje kolejnej ofiary. Po jej upolowaniu przyprowadza młode w nowe miejsce. Dopiero w okresie zimowym młode są zdolne do samodzielnego upolowania większej zdobyczy i gdy ich matka wchodzi w następną ruję oddzielają się od niej na stałe. Przeżywalność młodych rysi jest niska. Do końca pierwszego roku życia przeżywa tylko połowa z nich.

Rysie są wyłącznie mięsożerne. Ich ofiarami padają zarówno małe (gryzonie, ptaki, zające) jak i stosunkowo duże (sarny, kozice, jelenie) zwierzęta. W naszym kraju najczęstszymi ofiarami rysi są sarny. Rysie nie czatują na swoje ofiary, ani ich nie ścigają. Dużo czasu zajmuje im wyszukanie potencjalnej ofiary. Gdy już ją wyśledzą, starają się do niej podkraść na odległość kilku skoków i niepostrzeżenie zaatakować. Ich celem jest uchwycenie zębami gardła ofiary i jej uduszenie. Upolowaną dużą zdobycz, taką jak sarna, skrzętnie ukrywają przed padlinożercami, przykrywając ją śniegiem lub roślinnością. Na upolowanej zdobyczy rysie żerują do samego końca. Z ofiary pozostaje jedynie skóra, kości i roślinna zawartość przewodu pokarmowego.

Ryś został objęty ścisłą ochroną w 1995 roku. W tym czasie ryś występował tylko w dużych kompleksach leśnych położonych we wschodniej części kraju oraz w Karpatach. W momencie obejmowania go ochroną gatunkową szacowano, że populacja liczy około 180 osobników. Niestety po 25 latach

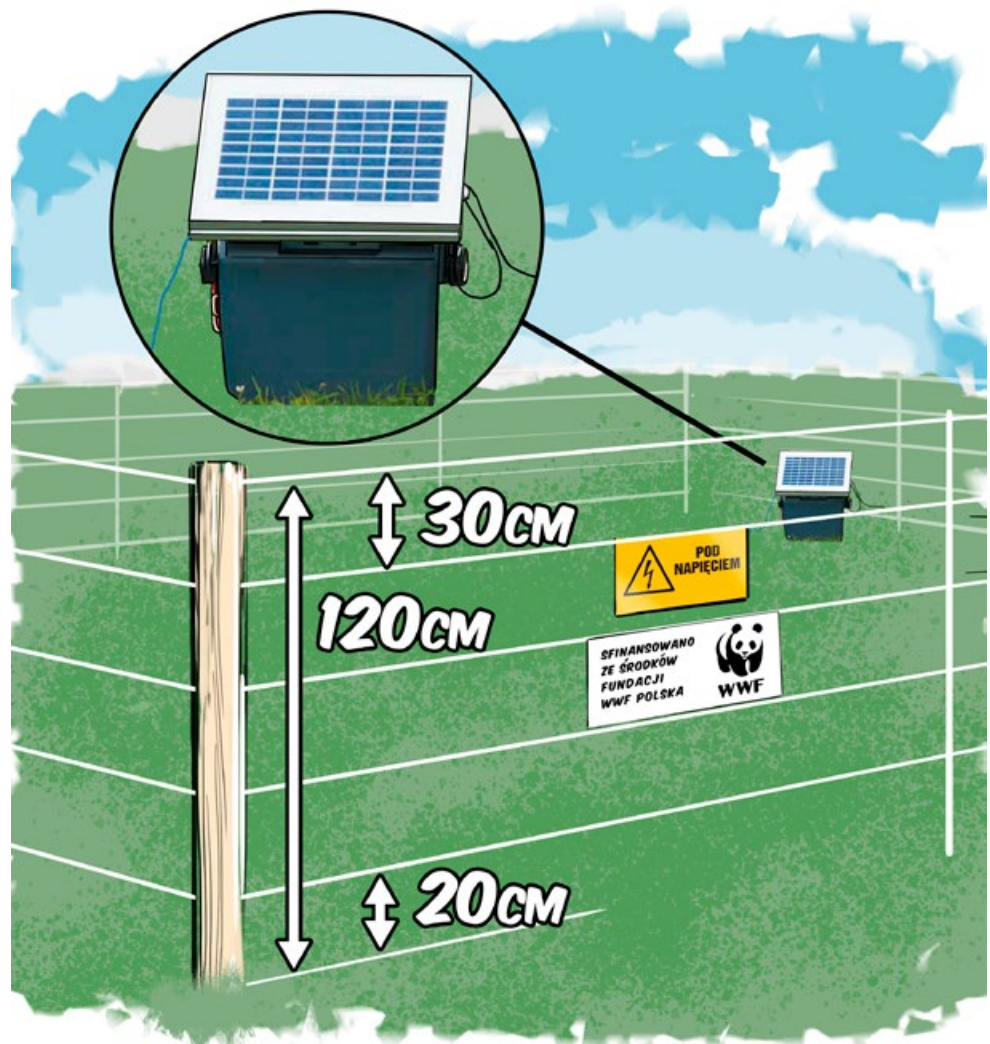
Ryc. 3. Mapa występowania rysia

ochrony stan populacji rysia nie tylko się nie poprawił, ale mógł nawet się pogorszyć. Według szacunków sprzed kilku lat w Polsce żyło zaledwie 120 osobników, a ich rozmieszczenie praktycznie nie uległo zmianie od momentu objęcia go ochroną (ryc. 3). Do tej liczby należy dodać około 30 osobników, które zostały ostatnio skutecznie reintrodukowane do lasów Pomorza Zachodniego. Zatem w sumie, w chwili obecnej, mamy około 150 rysy żyjących na wolności. Przyczyn złego stanu populacji rysia należy upatrywać w niskim zagęszczeniu saren, który stwierdza się w lasach zamieszkałych przez te drapieżniki oraz w nasilonym ruchu samochodowym na drogach, które przecinają te lasy. Dostępne dane wskazują bowiem, że zagęszczenie sarny determinuje sukces rozrodczy rysy, a kolizje z pojazdami są najczęstszą przyczyną śmierci tych drapieżników.

INFORMACJE NA TEMAT ZABEZPIECZEŃ

OGRODZENIA ELEKTRYCZNE

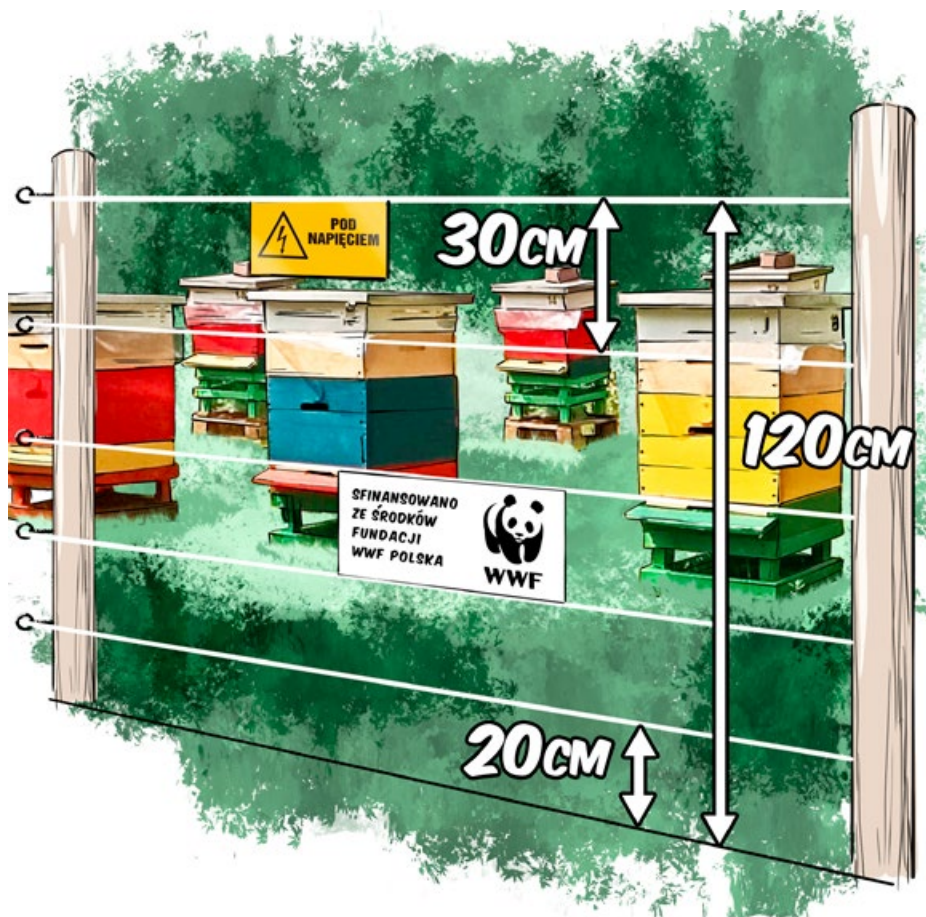
Nowoczesne elementy ogrodzeń elektrycznych pozwalają na skonstruowanie ogrodzeń chroniących stada zwierząt hodowlanych przed atakami ze strony dużych ssaków drapieżnych. Podstawowym warunkiem prawidłowego funkcjonowania ogrodzenia elektrycznego jest zastosowanie właściwego elektryzatora, odpowiednich izolatorów i przewodów oraz staranne wykonanie uziemienia. Dwa parametry, które decydują o „sile” elektryzatorów, to napięcie impulsu (wyrażone w voltach – V) i energia impulsu (wyrażona w dżulach – J). Nowoczesne elektryzatory generują na wyjściu impulsy o napięciu nawet

15 000 V i energii do 15 J. Im impuls ma wyższą energię, tym może zasilać dłuższe ogrodzenie. Natomiast im wyższe jest napięcie, tym „kopnięcie” jest silniejsze. Do zasilania ogrodzeń elektrycznych, które mają chronić zwierzęta hodowlane przed dużymi drapieżnikami należy używać mocnych elektryzatorów, generujących impulsy o wysokim napięciu. Przewody ogrodzenia rozwięsza się na izolowanych zaczepach (izolatorach) znajdujących się na słupkach. Jako przewody wykorzystuje się druty, linki stalowe oraz taśmy i linki z tworzywa sztucznego z wplecionymi cienkimi drutami. Ogrodzenie elektryczne może stanowić również tzw. siatka elektryczna z zespolonymi słupkami.

Ogrodzenia elektryczne stanowi otwarty obwód elektryczny. Gdy zwierzę dotknie przewodów ogrodzenia elektrycznego, obwód elektryczny zostaje zamknięty, a przez zwierzę przepływa krótkotrwały impuls elektryczny. To nieprzyjemne doznanie powoduje, że zwierzę nabiera respektu do ogrodzenia i w konsekwencji go unika.

Ogrodzenia elektryczne które mają zabezpieczać hodowlę muszą uwzględniać zdolności pokonywania przeszkód przez duże drapieżniki. Z praktyki wynika, że ogrodzenie elektryczne nie powinno być niższe niż 1,2 m. Konstruując ogrodzenie na zboczach należy brać pod uwagę efektywną wysokość ogrodzenia od strony zewnętrznej, dlatego w niektórych miejscach ogrodzenie będzie musiało być znacznie wyższe niż 1,2 m. Kolejna rzecz to liczba i rozmieszczenie przewodów. Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że najniższy przewód ogrodzenia, które ma chronić przed wtargnięciem wilków, nie

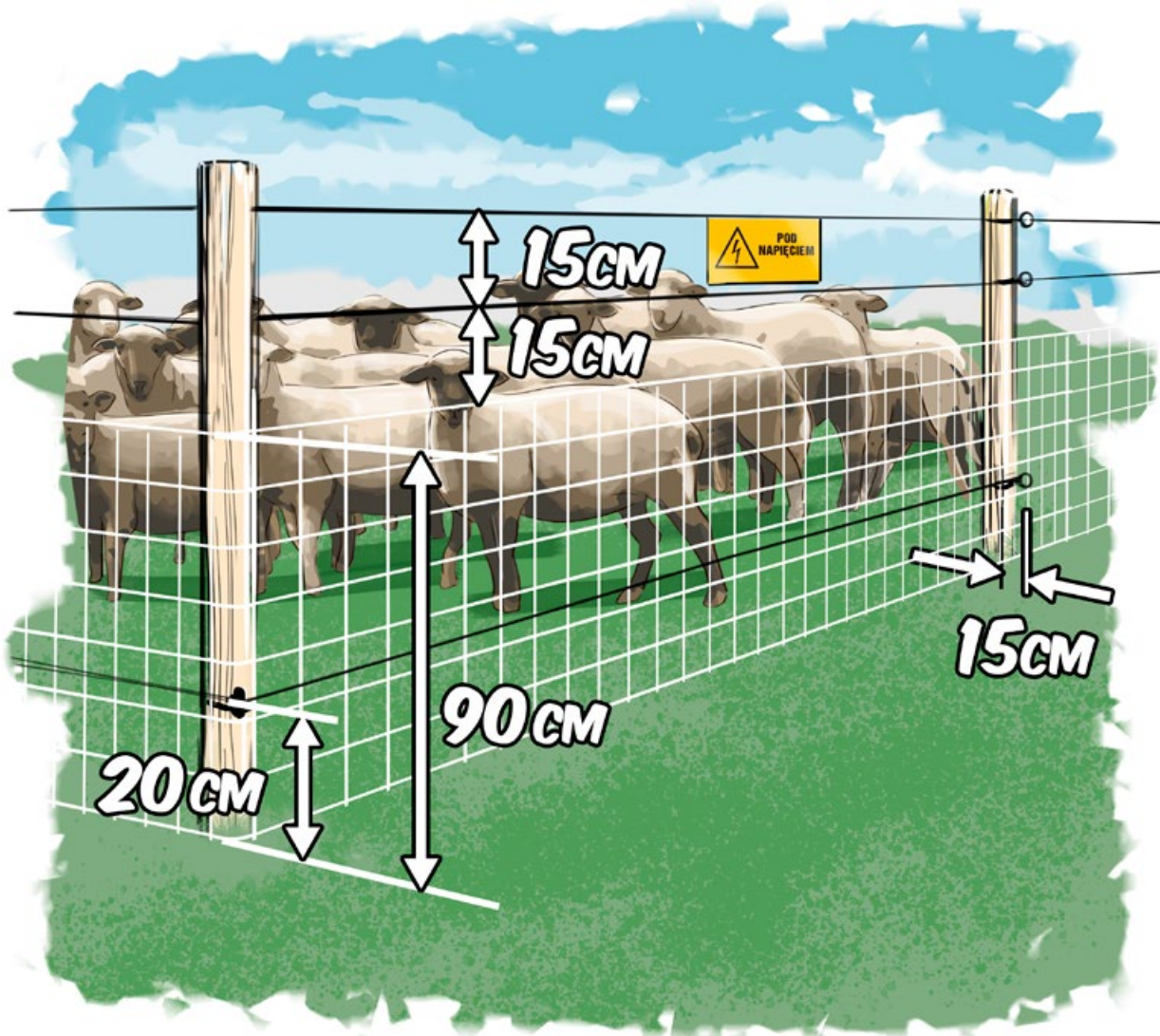
powinien być umieszczany wyżej niż 20 cm nad ziemią. Kolejny przewód powinien znajdować się 20 cm powyżej, a następne co 30 cm. Ogrodzenie o wysokości 120 cm będzie więc miało 5 przewodów. W przypadku ochrony pasiek przed niedźwiedziami można umieścić przewody w stałych odstępach, co 30 cm. Na gruntach bardzo suchych, pomiędzy przewodami pod napięciem zaleca się umieścić przewody uziemione. W takim przypadku ogrodzenie chroniące przed wilkami będzie miało 9 przewodów – 5 pod napięciem i 4 uziemione. Ogrodzenia elektryczne mogą być przenośne lub stacjonarne. Mogą też stanowić swego rodzaju „uzbrojenie” ogrodzenia drewnianego lub wykonanego z siatki ogrodzeniowej.

Ogrodzenia przenośne buduje się zwykle z dala od zabudowań, w okresie letnich wypasów. Mogą one służyć do przetrzymywanie dużych stad zwierząt gospodarskich w ciągu nocy. Jednakże, ogrodzenia takie można też wykorzystać do przydomowego wypasu małych stad owiec lub kóz. Ogrodzenia przenośne najlepiej jest zasilać z elektryzatora akumulatorowego ładowanego przez panel słoneczny. Do konstrukcji ogrodzenia przenośnego doskonale nadają się lekkie słupki polipropylenowe lub wykonane z włókna szklanego o minimalnej wysokości 120 cm. Słupki te rozstawia się zwykle co 4-5 metrów. Ponieważ słupki z tworzyw sztucznych nie są sztywne, w rogach ogrodzenia przenośnego oraz do konstrukcji bramy należy użyć słupków drewnianych lub metalowych z wkręconymi specjalnymi izolatorami narożnymi i bramowymi. Jeśli linia ogrodzenia ma być długa, to co kilkadziesiąt metrów powinno się zamiast słupka z tworzywa sztucznego użyć również pala drewnianego lub słupka metalowego. Dzięki temu konstrukcja stanie się bardziej stabilna. Jako przewodów poleca się używanie białej taśmy elektrycznej o szerokości 2 cm. Przez wszystkie taśmy muszą przepływać impulsy elektryczne. Białe taśmy elektryczne są doskonale widoczne na tle roślinności nawet nocą, przez co stanowią dodatkową barierę psychologiczną dla drapieżników. Jako ogrodzenia przenośne można też wykorzystywać siatki elektryczne zespolone ze słupkami. Ogrodzenia takie są jednak niższe niż 120 cm. Ogrodzenia takie najlepiej jest stosować łącznie z pasterskimi psami stróżującymi.

Do konstrukcji ogrodzenia stacjonarnego wykorzystuje się najczęściej drewniane lub stalowe słupy z wkręconymi izolatorami. Ogrodzenie musi mieć wysokość co najmniej 120 cm. Ogrodzenia stacjonarne, o ile jest to tylko możliwe, najlepiej jest zasilać z elektryzatora sieciowego generującego impulsy elektryczne o dużej energii. Jako przewody wykorzystuje się druty lub linki stalowe, ale można wykorzystać też taśmy lub linki z tworzyw sztucznych. Wykorzystując druty lub linki stalowe na terenach przylegających do lasów należy zawiesić na nich kolorowe (najlepiej białe) kawałki taśmy lub wstążki. Jeśli się tego nie zrobi, to ogrodzenie będzie słabo widoczne i może się zdarzyć, że biegnące dzikie zwierzęta mogą je przerwać. Ogrodzenie musi znajdować się stale pod napięciem. Jeśli drapieżnik raz bezpiecznie przejdzie przez ogrodzenie bez napięcia, to przy drugiej próbie, gdy zasilanie będzie już włączone, może przekroczyć je tak szybko, że nie zostanie porażony prądem. Zatem jeśli pastwisko jest niewykorzystywane (np. w okresie zimowym), to należy przewody zdjąć.

Ogrodzenia siatkowe lub drewniane można wyposażyć w przewody ogrodzenia elektrycznego i tym samym utrudnić lub wręcz uniemożliwić dużym drapieżnikom przedostawanie się na pastwisko. Nad ogrodzeniem siatkowym o wysokości 80-200 cm umieszcza się, w zależności od wysokości siatki od 1 do 3 przewodów elektrycznych (drutów) i dodatkowo na zewnątrz siatki zawieszają się 1 lub 2 przewody na izolatorach o długich trzpieniach. Zaleca się, aby siatkę ogrodzeniową dodatkowo uziemić przy pomocy uziomów co 100 m. Ogrodzenia takie nie wymagają usuwania przewodów na okres zimowy.

Podczas użytkowania wszystkich typów ogrodzenia elektrycznego należy zwracać uwagę na to, aby roślinność (wysokie trawy, krzewy, gałęzie drzew) nie dotykała przewodów. Kontakt roślinności z przewodami powoduje znaczny spadek napięcia i utratę energii, a tym samym zmniejszenie skuteczności działania ogrodzenia. W przypadku korzystania z elektryzatorów akumulatorowych należy okresowo sprawdzać stan ich naładowania i w razie konieczności je doładować.

PASTERSKIE PSY STRÓŻUJĄCE

Prastarą i bardzo skuteczną metodą ochrony owiec i kóz przed atakami drapieżników jest wykorzystanie szczególnego typu psów pasterskich. Psy te są po dzień dzisiejszy wykorzystywane przez pasterskie ludy Europy i Azji. W Polsce jedynie niektórzy hodowcy o podhalańskich korzeniach (górale) dzięki utrwalonej od pokoleń tradycji w sposób zorganizowany chronią owce przed atakami wilków i niedźwiedzi wykorzystując w tym celu owczarki podhalańskie. Zebrane w duże stada owce i kozy wypasane są na rozległych górskich pastwiskach pod stałym dozorem pasterzy i ich psów. Owce spędzają nocę w koszarach (małych zagrodach wykonanych z żerdzi lub desek), a psy czuwają w ich pobliżu. Przy koszarze, w małej kolibie, śpi również pasterz. W razie zagrożenia psy starają się przepędzić intruza a szczekaniem alarmują pasterza.

Idealny pasterski pies stróżujący to pies, który czuje się członkiem stada wypasanych zwierząt, stale z nimi przebywa nie wyrządzając im krzywdy, jest czujny i instynktownie odpędza zbliżających się intruzów. Innymi słowy można powiedzieć, że pasterski pies stróżujący postrzega znane sobie zwierzęta jako członków swojej rodziny i instynktownie ich broni. Pasterskie psy stróżujące wykorzystywane są głównie do ochrony owiec i kóz, ale mogą również chronić bydło i inne zwierzęta gospodarskie, w tym drób. Dlatego warto jest prowadzoną hodowlę uzupełnić o obecność pasterskiego psa stróżującego. Na ogrodzonych pastwiskach psy mogą samodzielnie chronić zwierzęta hodowlane. Należy je jednak w tym celu odpowiednio wychować już od szczenięcia. Wychowanie pasterskiego psa stróżującego polega na stworzeniu

dogodnych warunków do jego socjalizacji ze stadem i ujawniania się jego wrodzonych predyspozycji oraz na wyrabianiu w nim pożądaných nawyków. Czuwanie i obrona stada przed intruzami jest instynktowna i ujawnia się bez jakiegokolwiek specjalnego treningu często już w czwartym miesiącu życia. Najważniejsze dla psa są doświadczenia jakie zdobywa on w ciągu pierwszych kilkunastu miesięcy życia. Zaleca się, aby na początku zacząć od wprowadzenia do gospodarstwa tylko jednego psa. Kolejnego psa można dołączyć, gdy pierwszy już będzie ułożony. Młode psy uczą się swojej roli od psów starszych, dlatego ich wprowadzanie do stada jest łatwiejsze niż wprowadzanie pierwszego psa. Jeżeli gospodarstwo liczy do 50 owiec lub kóz, które pasą się w pobliżu zabudowań i na noc są zamykane w budynku inwentarskim, to do ich ochrony może wystarczyć jeden pies. Docelowo lepiej jest jednak mieć dwa psy, gdyż współpracujące psy są zwykle skuteczniejszymi obrońcami stada niż psy samotne. Należy również pamiętać, że duże psy zwykle nie żyją zbyt długo. Dlatego najpóźniej pięcioletni pies powinien już przekazywać swoją „wiedzę” młodemu następcy. Jeżeli stado jest duże a dodatkowo zwierzęta są pozostawiane na noc na zewnątrz, to do ich ochrony może być potrzebnych więcej psów.

Szczeniaka należy wprowadzać do gospodarstwa gdy ma on 7-8 tygodni. Ze względów organizacyjnych, socjalizację szczeniaka ze stadem najlepiej jest przeprowadzać w okresie zimowym, kiedy zwierzęta hodowlane stale przebywają w budynku inwentarskim. Bezpośrednio po odebraniu od matki i rodzeństwa, szczeniaka należy umieścić w budynku inwentarskim wraz ze stadem zwierząt hodowlanych. Najlepiej jest umieścić go w uprzednio przygotowanym ażurowym boksie. Boks powinien mieć około 10 m² powierzchni i powinien znajdować się w bezpośredniej bliskości stada. Razem ze szczeniakiem należy umieścić w boksie bardzo spokojne zwierzęta hodowlane. Idealnym rozwiązaniem jest umieszczenie młodych zwierząt karmionych z butelki. Po wstępnej aklimatyzacji należy szczeniakowi umożliwić samodzielne wychodzenie i wracanie do boksu, tak aby mógł kontaktować się ze wszystkimi zwierzętami w stadzie. Szczeniaka należy traktować przyjaźnie, ale

nie wylewnie. Krótkotrwałe pogłaskanie i poklepanie po karku na przywitaniu jest wystarczające. Zdecydowanie nie należy bawić się ze szczeniakiem ani go zbyt pieszczotliwie głaskać, gdyż wytwarzanie silnej więzi z człowiekiem nie jest wskazane. Szczeniakowi należy zapewnić stały dostęp do świeżej wody. Karmienie szczeniaka powinno odbywać się co najmniej 4 razy dziennie. Można korzystać z gotowych karm dla szceniąt. Młodego psa należy koniecznie zaszczepić przeciwko nosowce, parwowirozie i innym chorobom, zgodnie z zaleceniami lekarza weterynarii.

Mniej więcej w 12 tygodniu życia pies przestaje być szczeniakiem i staje się podrostkiem. Po osiągnięciu 12 tygodnia życia należy szczeniakowi umożliwić poznawanie otoczenia budynku inwentarskiego. W okresie tym oprócz nauki przychodzenia na zawołanie należy nauczyć psa reagowania na komendę „nie” (nie wolno), „zostań” lub „stój” oraz należy przyuczyć psa do chodzenia na smyczy i okresowego pozostawiania na uwięzi. Zbyt intensywne szkolenie nie jest jednak wskazane. Wystarczy, gdy pies będzie znał wyżej wymienione komendy. W wieku 16 tygodni szczeniak może już przebywać na pastwisku razem z całym stadem. Pastwisko otoczone ogrodzeniem elektrycznym jest idealnym miejscem dla dalszego wychowania szczeniaka i wykorzystania dorosłego już psa do ochrony stada. Obecność psa na pastwisku otoczonym przez właściwie skonstruowane ogrodzenie elektryczne uniemożliwia mu opuszczenie stada. Ochrona stada przed intruzami jest u tych psów instynktowna i nie wymaga żadnego treningu. Gdy pies znajduje się na pastwisku należy mu zapewnić dostęp do czystej wody oraz miejsca schronienia przed długotrwałym deszczem lub upałem. Dorosłego psa należy karmić dwa razy dziennie – rano i wieczorem. Do żywienia psa można wykorzystać gotowe pełnowartościowe karmy. Łączne wykorzystanie pasterskiego psa stróżującego oraz ogrodzenia elektrycznego jest jednym z najlepszych sposobów ograniczania szkód powodowanych przez duże drapieżniki wśród zwierząt hodowlanych.

KONTENERY „NIEDŹWIEDZIODPORNE”

Sytuacje konfliktowe z udziałem niedźwiedzi powstają w wielu miejscach na świecie, w tym w polskiej części Karpat. Do najczęstszych przyczyn powodujących ich powstawanie należy obecność w środowisku bytowania niedźwiedzi: odpadków, śmieci, nieodpowiednio zabezpieczonych koszy, kontenerów, wysypisk, oraz gospodarstw domowych, w których np. śmieci nie są w należyty sposób zabezpieczone. **Niedźwiedzie nęczone zapachem rozkładających się produktów żywnościowych znajdują niezabezpieczone kosze, kontenery i miejsca koncentracji odpadów.** Pokarm pochodzenia antropogenicznego (wyprodukowany przez człowieka) jest wysokokaloryczny, a więc dostarcza więcej węglowodanów i tłuszczów od pokarmów naturalnych. Nic więc dziwnego, że jest chętnie przez niedźwiedzie wybierany. „Sukces łowiecki” ułatwia zapamiętywanie miejsc, gdzie niedźwiedzie znajdują łatwo dostępny (antropogeniczny) pokarm. Jednocześnie zwierzęta te przyzwyczajają do obecności człowieka, co w konsekwencji prowadzi do powstawania sytuacji niepożądanego zagrożenia, zarówno dla ludzi jak i niedźwiedzi.

Na zlecenie WWF Polska została wykonana identyfikacja czynników sprzyjających powstawaniu sytuacji konfliktowych w ważnych ostojach tego gatunku w wybranych obszarach polskiej części Karpat (Bieszczady, Beskid Żywiecki). W miesiącach letnich (czerwiec-sierpień), a więc w szczycie sezonu turystycznego, zostały skontrolowane wybrane miejscowości, parkingi obejścia sklepów, przystanki autobusowe, szlaki turystyczne oraz schroniska. Niedźwiedzie najczęściej są wabione w pobliże zabudowań ludzkich śmieciami pozostawianymi w obejściach domów, na parkingach i przystankach autobusowych. Analiza zebranych informacji pokazała, że konieczne jest prowadzenie konkretnych działań, mających na celu przeciwdziałanie habituacji niedźwiedzi. Wśród zaleceń ochronnych mających na celu przeciwdziałanie powstawaniu sytuacji konfliktowych zwrócono uwagę m.in. na (1) konieczność wynoszenia przez turystów śmieci poza obszary leśne; (2) częste i staranne usuwanie śmieci ze śmietników zlokalizowanych w obrębie miejscowości, na przystankach, parkingach itp.; (3) kosze na śmieci nie powinny być lokalizowane w środowisku bytowania niedźwiedzi, a jeśli kosze nie mogą być zlikwidowane w danym miejscu (np. parking leśny) muszą być zabezpieczone przed dostępem niedźwiedzi; (4) kontenery, które służą do przechowywania śmieci przed wywiezieniem na wysypisko śmieci powinny być niedostępne dla niedźwiedzi tj. wykonane z mocnego tworzywa z zamknięciem uniemożliwiającym dostanie się niedźwiedziom do ich wnętrza.

Wychodząc naprzeciw tym potrzebom WWF Polska prowadził kampanie informacyjne na ten temat, a w ramach jednego z projektów został opracowany projekt solidnego kontenera na śmieci, z oryginalnym zamknięciem uniemożliwiającym jego otworzenie przez zwierzęta. Idea użytkowania tego typu zabezpieczeń została szeroko rozpropagowana i pierwsza partia 50. kontenerów trafiła do kilku parków narodowych i kilkunastu nadleśnictw i gmin z obszaru polskiej części Karpat. Przeprowadzona po 7 latach ewaluacja pokazała, że zdecydowana większość (>90%) kontenerów spełniła swoją funkcję i wytrzymała próbę czasu tj. nadal są użytkowane. W 2019 r. kolejna partia 20. „niedźwiedziodpornych” kontenerów trafiła do jednych z najczęściej odwiedzanych przez turystów gmin w Bieszczadach (gminy Lutowiska i Solina). Opracowane w ramach projektu WWF rozwiązanie okazało skuteczne i niezawodne. Wyżej wymieniony typ kontenera na śmieci może być wykorzystywany nie tylko w obszarach występowania niedźwiedzi, ale wszędzie tam człowiek pozostawia śmieci, które mogą przyciągać dzikie zwierzęta, przyzwyczajając je do pokarmu pochodzenia antropogenicznego.

WNIOSEK O ODSZKODOWANIE

Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez duże drapieżniki w Polsce reguluje ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

Zgodnie z zapisem art. 126 ust. 1 tej ustawy, Skarb Państwa odpowiada za szkody wyrządzone przez wilki i rysie – w pogłowie zwierząt gospodarskich i przez niedźwiedzie – w pasiekach, w pogłowie zwierząt gospodarskich oraz w uprawach rolnych.

Odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkody spowodowane przez wilki, rysie i niedźwiedzie, nie obejmuje utraconych korzyści.

Ogłędzin i szacowania szkód a także ustalania wysokości odszkodowania i jego wypłaty, dokonuje regionalny dyrektor ochrony środowiska, a na obszarze parku narodowego dyrektor tego parku.

Hodowcy – właściciele lub użytkownicy gospodarstw rolnych mogą współdziałać z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska, a na obszarze parku narodowego – z dyrektorem tego parku, w zakresie sposobów zabezpieczania upraw i płodów rolnych, lasów oraz zwierząt gospodarskich przed szkodami powodowanymi przez wilki, rysie i niedźwiedzie.

Współdziałanie hodowców (właściciele lub użytkowników rolnych) może obejmować budowę urządzeń lub wykonanie zabiegów zapobiegających szkodom, które są finansowane z budżetu właściwego miejscowo regionalnego dyrektora ochrony środowiska lub dyrektora parku narodowego, w ramach zawartych umów cywilnoprawnych.

Odszkodowanie nie przysługuje:

- 1) osobom, którym przydzielono grunty stanowiące własność Skarbu Państwa;
- 2) jeżeli poszkodowany nie wyraził zgody na budowę przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska lub dyrektora parku narodowego urządzeń lub wykonanie zabiegów zapobiegających szkodom;
- 3) za szkody:
 - powstałe w mieniu Skarbu Państwa, z wyłączeniem mienia oddanego do gospodarczego korzystania na podstawie Kodeksu Cywilnego,
 - wyrządzone przez wilki, niedźwiedzie lub rysie w pogłowie zwierząt gospodarskich pozostawionych, w okresie od zachodu do wschodu słońca, bez bezpośredniej opieki.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dn. 8 lutego 2018 r. w sprawie szacowania szkód wyrządzonych przez niektóre gatunki zwierząt objęte ochroną gatunkową „poszkodowany po stwierdzeniu szkody dokonuje niezwłocznie jej zgłoszenia przez złożenie wniosku o odszkodowanie za szkodę, w postaci papierowej albo elektronicznej, w szczególności przez elektroniczną skrzynkę podawczą, do regionalnego dyrektora ochrony środowiska, a w przypadku szkody wyrządzonej na obszarze parku narodowego – do dyrektora parku narodowego. W przypadku szkody wyrządzonej w odniesieniu do zwierząt, w pasiece, zgłoszenia szkody można dokonać również przez złożenie wniosku telefonicznie”.

Osoba przyjmująca telefoniczne zgłoszenie szkody dokumentuje je w formie notatki służbowej. W przypadku szkód wyrządzonych w odniesieniu do zwierząt, oględzin szkody dokonuje się niezwłocznie po otrzymaniu wniosku, jednak nie później niż w terminie 7 dni od dnia jego otrzymania.

Wniosek zawiera:

1. **W przypadku poszkodowanego będącego osobą fizyczną:**
 - a) imię i nazwisko poszkodowanego,
 - b) numer PESEL poszkodowanego albo numer paszportu lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość – w przypadku gdy poszkodowany nie posiada numeru PESEL,
 - c) adres do korespondencji poszkodowanego i jego numer telefonu,
 - d) lokalizację szkody, w tym dane ewidencyjne działki,
 - e) rodzaj szkody i gatunek zwierzęcia, które spowodowało szkodę,
 - f) datę stwierdzenia szkody,
 - g) opis szkody,
 - h) formę władania przedmiotem szkody,
 - i) wskazanie pełnomocnika, o ile został ustanowiony.

2. **W przypadku poszkodowanego będącego osobą prawną albo jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej:**
 - a) nazwę poszkodowanego oraz imię i nazwisko osoby właściwej do reprezentowania poszkodowanego,
 - b) numer identyfikacyjny REGON oraz numer identyfikacji podatkowej (NIP) poszkodowanego,
 - c) adres do korespondencji poszkodowanego i numer telefonu,
 - d) lokalizację szkody, w tym dane ewidencyjne działki,
 - e) rodzaj szkody i gatunek zwierzęcia, które spowodowało szkodę,
 - f) datę stwierdzenia szkody,
 - g) opis szkody,
 - h) formę władania przedmiotem szkody,
 - i) wskazanie pełnomocnika, o ile został ustanowiony.

Podczas oględzin szkody, dokonujący oględzin wykonuje dokumentację fotograficzną szkody. Ponadto dokonujący oględzin sporządza protokół, który podpisują dokonujący oględzin oraz poszkodowany. Nieobecność poszkodowanego dokonujący oględzin odnotowuje w protokole.

Rozmiar szkody wyrządzonej w odniesieniu do zwierząt w przypadku zwierząt zabitych, padłych w wyniku odniesionych ran lub których bezzwłoczne uśmiercenie było uzasadnione względami humanitarnymi, zgodnie z ustawą z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. z 2017 r. poz. 1840), ustala się uwzględniając:

- 1) liczbę zabitych, padłych w wyniku odniesionych ran lub uśmierconych zwierząt, ich rasę, wiek, rodzaj hodowli (hodowlane, towarowe, zasoby genetyczne), płęć;
- 2) cenę rynkową zabitego, padłego w wyniku odniesionych ran lub uśmierconego zwierzęcia na dzień oględzin szkody – na podstawie wyników badań rynkowych udostępnianych stosownie do art. 5 ustawy z dnia 30 marca 2001 r. o rolniczych badaniach rynkowych, a w przypadku braku informacji w tym zakresie – na podstawie danych z innego źródła, pozwalających ustalić cenę rynkową w regionie wyrządzenia szkody;
- 3) koszt utylizacji padliny i jej transportu do najbliższego przedsiębiorstwa zajmującego się utylizacją padliny – na podstawie cennika przyjętego w tym przedsiębiorstwie, o ile koszt utylizacji nie jest refundowany przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa;
- 4) koszt wizyty lekarza weterynarii stwierdzającego padnięcie zwierzęcia – na podstawie rachunków wystawionych przez tego lekarza.

DZIAŁANIA FUNDACJI WWF POLSKA W ZAKRESIE OCHRONY DUŻYCH DRAPIEŻNIKÓW

W Europie obszar występowania dużych drapieżników pokrywa się z terenami zdominowanymi przez człowieka, co może doprowadzać do cyklicznie powstających sytuacji konfliktowych. Dotyczą one głównie szkód gospodarskich takich jak przypadki zabicia zwierząt gospodarskich przez wilka lub rysia, a także zniszczenia pasiek przez niedźwiedzie. Dodatkowo, częstym powodem wyżej wspomnianego konfliktu jest strach człowieka przed dużymi drapieżnikami wynikający zarówno z niewiedzy dotyczącej specyfiki tych gatunków, jak i niewłaściwym sposobem zabezpieczania swoich gospodarstw rolnych i pasiecznych.

Fundacja WWF Polska od lat prowadzi działania mające na celu przeciwdziałanie konfliktom na linii człowiek – duże drapieżniki poprzez zakup i nieodpłatną dystrybucję różnych środków ochrony oraz współpracę na poziomie lokalnym.

OCHRONA WILKA

Populacja wilka w Polsce według danych Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska wynosi około 2000 osobników. Obecnie występuje on niemal w całej Polsce, co może prowadzić do wystąpienia sytuacji konfliktowych na linii aktywności tego gatunku oraz działalności człowieka. W takich sytuacjach potrzebna jest ingerencja i pomoc. Fundacja WWF Polska już od wielu lat aktywnie wspiera ochronę wilka w Polsce. Działania WWF Polska obejmują różne aspekty od edukacji na temat biologii i ekologii tego gatunku po zapobieganie konfliktowym sytuacjom na linii wilki – hodowcy zwierząt gospodarskich. Zajmowanie przez człowieka coraz to nowych terenów sprawiło, że wilkom jest coraz trudniej zdobywać naturalne dla nich pożywienie, przez co wkraczają na hodowlane tereny. Za pomocą rozmaitych działań prewencyjnych Fundacja WWF zmierza do unormowania tej sytuacji.

Specjalistyczne grodzenia elektryczne. W ramach współpracy Fundacji WWF Polska i Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska, co roku WWF dokonuje zakupu i nieodpłatnej dystrybucji ogrodzeń elektrycznych chroniących pastwiska przed atakami dużych drapieżników na zwierzęta gospodarskie. Do tej pory przekazano 300 kompletów ogrodzeń elektrycznych chroniących przed atakami wilków. Hodowcy są wspierani wiedzą dotyczącą prawidłowego sposobu montażu i utrzymania tych środków ochrony.

Psy pasterskie. Dobrym uzupełnieniem zestawów ogrodzeń elektrycznych są pasterskie psy stróżujące. W projekcie prowadzonym przez WWF Polska, są to owczarki podhalańskie pochodzące z hodowli zajmujących się szczeniakami po rodzicach pracujących ze zwierzętami gospodarskimi, tak aby młode psy posiadały instynkt psa pasterskiego niezbędny do prawidłowej pracy na pastwisku. Fundacja WWF Polska przekazała 44 owczarki podhalańskie hodowcom w Polsce. Dobrostan psów jest cyklicznie sprawdzany, tak aby upewnić się, że zwierzęta mają zapewnioną należytą opiekę, a także spełniają swoje zadanie i pracują ze zwierzętami gospodarskimi chroniąc je przez cały rok.

Działania na poziomie lokalnym. Oprócz przekazywania środków zabezpieczających, Fundacja WWF Polska regularnie współpracuje ze społecznościami lokalnymi, zamieszkałymi na terenach występowania wilczych grup rodzinnych. Współpraca odbywa się na różnych poziomach od edukacji szkolnej, po rozmowy z przedstawicielami urzędów gmin i Regionalnymi Dyrekcjami Ochrony Środowiska. Dodatkowo, we współpracy z tymi instytucjami WWF organizuje warsztaty dla hodowców, w trakcie których dzieli się wiedzą i doświadczeniem pozyskanymi przez wiele lat pracy w tym obszarze.

OCHRONA RYSIA

Do połowy XX wieku liczebność i zasięg występowania rysia w Europie zmniejszyły się drastycznie w wyniku nadmiernego odstrzału, kłusownictwa oraz fragmentacji ich siedlisk. Choć sytuacja gatunku na przełomie XX i XXI w. w niektórych krajach poprawiła się, presja ze strony człowieka sprawia, że nadal rysiom trudno jest migrować na dalsze odległości i znajdować nowe bezpieczne miejsca do życia. Obok wymienionych już zagrożeń, w ostatnim okresie rośnie znacznie kolizji drogowych oraz zakłócania spokoju w miejscach odpoczynku i rozrodu rysia. Fundacja WWF Polska działa na różnych polach wspierając ochronę prawną rysia w Polsce.

Reintrodukcja i monitoring. Od 2007 roku prowadzone są działania ochronne na rzecz populacji bałtyckiej tego gatunku. Pierwotnie WWF współpracując z partnerami (Park dzikich zwierząt w Kadzidłowie, Lasy Państwo) skupiał się na reintrodukcji i monitoringu rysia na Pojezierzu Mazurskim. Były realizowane projekty, w których rysie wprowadzano do natury metodą „born to be free”, a następnie również metodą „wild to wild”. Pierwsza z tych metod polegała na wypuszczeniu osobników urodzonych w niewoli, druga zaś na odłowieniu i przemieszczeniu zwierząt dzikich do miejsc wypuszczenia na Mazurach. W okresie działań WWF w lasach mazurskich do 2020 r. wypuszczono łącznie ponad 30 osobników. Monitoring rysia (niezbędny do oceny sytuacji gatunku) prowadzony jest z zastosowaniem różnych metod tj. tropień zimowych, obserwacji, foto-pułapek, telemetrii, a także analiz genetycznych materiału zebranego w terenie. Od 2018 roku WWF Polska wspiera także projekt „Powrotu rysia do Polski północno-zachodniej”, prowadzony przez Zachodniopomorskie Towarzystwo Przyrodnicze. W ramach tego projektu wypuszczane są do natury rysie dorosłe pochodzące z hodowli lub młodociane osobniki urodzone w niewoli. Przed wypuszczeniem na wolność rysie spędzają odpowiednio długi czas w zagrodzie adaptacyjnej, gdzie kontakt z człowiekiem jest ograniczony. Pomaga to lepszej adaptacji rysia do życia na wolności. Od 2019 roku do środowiska naturalnego w Polsce północno-zachodniej wypuszczono łącznie ponad 50 osobników, wyposażonych w obroże telemetryczne, które umożliwiają śledzenie ich losów i ewentualną pomoc w razie potrzeby. Obok reintrodukcji i monitoringu prowadzone są inne ważne działania wspierające ochronę rysia. Dotyczy to w szczególności przygotowania opracowań naukowych, a także działań edukacyjnych skierowanych na utrzymanie społecznej akceptacji dla ochrony tego drapieżnika.

OCHRONA NIEDŹWIEDZIA

Populacja niedźwiedzia brunatnego w Polsce oceniana jest na ok. 120 osobników z czego większość bytuje w Bieszczadach. Ekspansja człowieka ogranicza ich naturalne środowisko życia i powoduje konieczność podejmowania działań ochronnych oraz minimalizowanie powstających konfliktów. Fundacja WWF Polska już od 2009 roku aktywnie wspiera ochronę niedźwiedzi brunatnych prowadząc różnorodne działania.

Ogrodzenia elektryczne. Na terenach, gdzie występują niedźwiedzie i prowadzona jest hodowla pszczoły miodnej nieunikniony jest konflikt, ponieważ larwy pszczoł oraz miód stanowią naturalne uzupełnienie pokarmu tego drapieżnika. Konieczne jest więc podejmowanie działań ograniczających powstawanie szkód w pasiekach. Fundacja WWF Polska przekazała już ponad 200 ogrodzeń elektrycznych, zabezpieczających pasieki przed niedźwiedziami. We współpracy z pracownikami Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska w Rzeszowie i Krakowie prowadzony jest również monitoring ogrodzeń pod kątem poprawności ich montażu i prawidłowego działania.

Kontenery na odpady. Inny problem stanowią śmietniki znajdujące się obszarze występowania niedźwiedzi. Niezabezpieczone kontenery na śmieci przyciągają swoim zapachem niedźwiedzie, które w poszukiwaniu pokarmu zbliżają się do siedzib ludzkich. Aby rozwiązać ten problem WWF Polska dokonała zakupu oraz dystrybucji 70 kontenerów zabezpieczonych przed niedźwiedziami, które umożliwiają tym drapieżnikom dostanie się do odpadów znajdujących się w środku. Na kontenerach znajduje się instrukcja w jaki sposób poprawnie otworzyć i zamknąć kontener. WWF na sprawdza również, czy kontenery są zlokalizowane w odpowiednich miejscach i czy są one używane zgodnie z przeznaczeniem.

EDUKACJA I INFORMACJA

WWF Polska prowadzi również działania edukacyjne. Przygotowywane są materiały informacyjne, a także kampanie edukacyjne skierowane, tak do lokalnych społeczności, jak i odwiedzających regiony górskie turystów. Celem tych działań jest informowanie nt. prawidłowego zachowania ludzi w obszarach występowania niedźwiedzi. Działania te prowadzone są we współpracy z regionalnymi dyrekcjami ochrony środowiska oraz urzędami gmin, gdzie występują konflikty z udziałem niedźwiedzi.

Publikacja powstała w ramach projektu
„LIFE EUROLARGECARNIVORES: Improving human coexistence with large carnivores in Europe
through communication and transboundary cooperation”
nr LIFE16 GIE/DE/000661,
realizowanego przez WWF Polska przy dofinansowaniu ze środków programu LIFE.